

moeilijk hanteerbaar gedrag in het onderwijs

Studiedag Kansrijk Onderwijs Hogeschool UCLL Campus Diepenbeek

Inez Vandenbussche

kinder- en jeugdpsychiater

inezvandenbussche@gmail.com

23 mei 2024

waarom loopt het moeilijk op school?

I **traditionele autoriteit doet het niet meer**

I maatschappelijke veranderingen / eisen / marktwerking

I Begeleidingsdecreet / inclusie / diversiteit

I school onderhevig aan kritiek maatschappij & ouders

I onduidelijkheid over de rol / taak / functie leerkrachten

I verwachtingen & eisen naar leerkrachten ↑↑

I leerkracht **verantwoordelijk voor welbevinden kind**

I relatie school ≈ ouders

I relatie leerkracht ≈ leerling

I leerlingen met moeilijk hanteerbaar gedrag ↑↑

I hoe omgaan met leerlingen met moeilijk gedrag

I klasgebeuren / moeilijke groepsprocessen

I **draaglast** ↑↑ / **leerkracht kan het niet meer alleen**

NIEUW DENKKADER VOOR SCHOLEN

nood aan nieuw theoretisch denkkader / visie

- | duidelijke visie over school = de kern & de basis
- | kerntaak school = **goed onderwijs in veilig kader**
- | school = **gezamenlijke verantwoordelijkheid van school + leerkrachten + ouders + leerlingen**
- | nieuwe gedeelde visie op **rol en functie leerkracht**
- | leerkracht = **team / netwerk** van leerkrachten
- | nieuwe gedeelde visie op **rol ouders** nodig
- | nieuwe gedeelde visie op **rol van leerlingen**
- | herdenken **leerkracht-leerling relatie**
- | **anders kijken naar moeilijk hanteerbaar gedrag**
- | **anders omgaan** met leerlingen met moeilijk gedrag
- | nieuwe visie → schools gebeuren & reglement
- | nieuwe visie is door iedereen gekend & gedragen

nieuw denkkader: pijlers onderwijs

- | onderwijskader met **optimalisatie leerproces**
- | verantwoordelijkheid leerkracht = **onderwijs**
- | duidelijke **afbakening van verantwoordelijkheden**
van leerkrachten - ouders – leerlingen
- | zorg / hulpverlening teveel binnengeslopen in school
- | **didactische hulp** is geen therapeutische hulp
- | leerkracht is geen therapeut
- | leerkracht verantwoordelijk **schools welbevinden**
- | leerlingen positief **academisch** zelfbeeld
- | kennis normale ontwikkeling van het kind
- | kennis psychopathologie ↓↓ functie leerproces
- | **veiligheid** / gezag / structuur / **regels** / steun / warmte

RESPECT & ZORG
LEERKRACHTEN CENTRAAL

nieuwe visie op leerkracht

I zorg voor leerkracht staat centraal

I welbevinden leerkracht = welbevinden leerling

I herdenken rol & vaardigheden leerkracht

I nieuwe autoriteit & gezagspositie leerkrachten↑↑

I afbakenen verantwoordelijkheden leerkracht

I leerkrachten werken samen / **ondersteuning**

I leerkracht ziet zichzelf als **onderdeel van team**

I gedeelde verantwoordelijkheid met schoolteam

I gedeelde verantwoordelijkheid met ouders

I de ouders zijn medestanders

I gedeelde verantwoordelijkheid met leerlingen

nieuwe autoriteit / gezag leerkracht

- | herdenken: gezag – macht – autoriteit – hulp
- | andere middelen om gezag uit te oefenen
- | gezagspositie via nieuwe autoriteit (Haim Omer)
- | horizontaal denken over gezag
- | aanwezigheid / aandacht / zorgzaamheid / steun
- | samenwerking team / samenwerking ouders
- | herdenken: begrippen
 - gezichtsverlies – fouten erkennen – hulp
 - vragen/nodig hebben – geheimhouding –
 - klikken – pesten – agressie – escalaties

vaardigheden leerkracht

| relationele en sturende vaardigheden

| communicatie & meta-communicatie

| spreekvaardigheden

| aandacht vasthouden

| invoelend vermogen

| **zelfcontrole / kalmte bewaren**

| **incasseringsvermogen / frustratietolerantie**

| **zelfreflectie**

| confronteren en tegelijkertijd iets aanreiken

| leerkracht: plaatsvervangend willen leren

| leerkracht leert leerling 'leren'

| leerkracht = moeilijk / veeleisend / vakmanschap

leerkracht

- I leerkracht = didactische bril
- I werkmiddelen: eigen woorden en daden
- I appelerend en wervend taalgebruik
- I 'leerkrachtig' lesgeven / 'leerkrachtige' houding
- I communiceren wat je wel wil / ik-boodschappen
- I **je hebt enkel controle over je eigen handelen**
- I **geen discussies en escalaties** / herhaling ↑↑
- I standvastigheid tonen (ook bij weerstand)
- I werken aan de hand van steun én strengheid
- I omgaan met problematisch gedrag met steun
van team – ouders – leerling zelf
- I het relatie-aanbod is gericht op het leerproces

sterkte leerkracht = team = netwerk

| een leerkracht kan het niet meer alleen

| leerkrachten + directie + CLB = 1 team

| team = ondersteunend netwerk

| **elkaar helpen een goede leerkracht te zijn**

| beseft van kracht van teamwerking

| zelfde visie + onderling vertrouwen + steun

| **openheid + transparantie**

| respect voor zwakheden en kwetsbaarheden

| stabiliteit door samenwerking & onderlinge steun

| problemen & veranderingen samen bespreken

SAMENWERKING TUSSEN OUDERS EN SCHOOL

nieuw denkkader: ouders

- | **delen van verantwoordelijkheid** met ouders
- | **afbakenen verantwoordelijkheid** van ouders
- | **samenwerking & steun** ouders belangrijk
- | ouders **niet demoniseren** / niet oordelen
- | **positief appel** doen op ouders
- | **gedeelde visie** op leerling en op problemen
- | **verwachtingen** naar ouders formuleren
- | **vertrouwen** van de ouders in de school ↑↑
- | vormen van **samenwerking** afspreken
- | bij problemen: samenwerking ouders ↑↑
- | duidelijke – feitelijke – open communicatie
- | samen verklaringen & oplossingen zoeken

ouders mobiliseren

- | wervend en duidelijk taalgebruik naar ouders
- | samen in dezelfde boot (Haim Omer)
- | communicatie ↔ 'ouder-sparend' of 'zelf-sparend'
- | ook geen 'leerling-sparende' communicatie
- | overleg met ouders installeren vòòr problemen
- | bij problemen ↑ ↑ crisisoverleg
- | snel reageren / zonder ouders lukt het niet
- | ouders concrete en duidelijke informatie geven
- | ouders opbellen / berichten (**ook positief**)
- | aanwezigheid van ouders op school
- | ouders komen het kind op school halen
- | ouders & leerkrachten treden gezamenlijk op
- | zelfde opvoedingsstrategie thuis en op school

HET RELATIONELE APPEL VAN DE LEERLING

nieuwe visie relatie leerkracht - leerling

- | relatie leerkracht-leerling: belangrijk**
- | relatie gericht op schools welbevinden leerling**
- | relatie staat in functie van het leerproces**
- | relatie in functie van schoolse steun en houvast**
- | leerkracht stimuleert schoolse vaardigheden**
- | taal = relationeel – moreel – respectvol**
- | leerkracht staat naast de leerling**
- | leerkracht stimuleert solidariteit**
- | leerkracht bewaakt eigen grenzen**
- | leerkracht bakent zijn verantwoordelijkheid af**
- | leerling krijgt verantwoordelijke positie**
- | leerling maakt leerkracht tot goede leerkracht**

relatie leerkracht - leerling

- I leerkracht toont **gewogen** schoolse betrokkenheid
- I leerkracht **analyseert het relationeel appel**
- I leerkracht gaat in op gezond schools appel
- I leerkracht **definieert de relatie en bakent af**
- I leerkracht confronteert de leerling met zijn gedrag
- I leerkracht **houdt stand in de relatie**
- I leerkracht **verantwoordelijk voor relatie & herstel**
- I leerkracht laat zijn gezag niet ondermijnen
- I leerkracht heeft **modelfunctie**
- I leerkracht handhaaft de regels / heeft de regie
- I leerkracht treft maatregelen+
- I leerkracht verwacht geen erkenning

ANDERS BEGRIJPEN VAN
ANDERS DENKEN OVER
ANDERS OMGAAN MET
**MOEILIJK HANTEERBAAR
GEDRAG**

moeilijk hanteerbaar gedrag

- I **'gewone' leerling** = conformeert zich / motivatie / heeft doel / wil betere leerling worden / discipline / investeert in zichzelf
- I 'moeilijke' leerling = zorgt voor verwarring
- I 'moeilijk' gedrag = emotionele en relationele vraag
- I 'moeilijk' gedrag = uiting van kwetsbaarheid
- I 'moeilijk' gedrag = onderliggende problemen
- I 'moeilijk' gedrag = vooral moeilijk voor zichzelf
- I 'moeilijk' gedrag = storend voor anderen
- I 'moeilijk' gedrag lokt verwerping uit
- I 'moeilijk' gedrag legt zwakheden van scholen bloot
- I scholen moeten visie en beleid herdenken

- nieuwe visie over moeilijk hanteerbaar gedrag
- | stoornisparadigma → neurodiversiteitsparadigma
- | acceptatie van diversiteit & gelijkwaardigheid
- | oog & zorg voor schoolse problemen leerlingen
- | zoeken naar **positieve & gezonde aspecten**
- | gedrag = vraag / signaal / communicatie
- | gedrag = onvermogen ≠ onwil
- | intensere schoolse steun en begeleiding nodig
- | problemen >> dan individueel functioneren
- | meer oog voor structurele processen
- | school werkt naar 'schools empowerment'
- | leerling met moeilijk gedrag niet pathologiseren
- | moeilijk gedrag 'externaliseren'

anders denken over & begrijpen van gedrag

I moeilijk gedrag is geen individueel probleem

I moeilijk gedrag legt zwakheden van systeem bloot

I het systeem rond leerling / invloed omgeving

I omgeving bepaalt handelen in sterke mate

I moeilijk gedrag is ingebed in relationele problemen

I **'tussendenken'** en 'loskloppend denken'

I ordenen van interacties / inrichting van de school

I zaken visueel duidelijk maken

I 'externaliseren' probleemgedrag/ leerling#probleem

I leerling met weinig vaardigheden: **'uitbesteden'**

I leerkracht heeft **positieve instelling & begrip**

I ook **'gemakkelijke' leerlingen responsabiliseren**

I groepsgeest / solidariteit = belangrijk

leerkracht en het kind met problemen

- | intern conflict ↔ extern conflict / leerling ≠ gedrag
- | leerkracht helpt leerling om **gedrag te externaliseren**
- | leerkracht helpt leerling om zijn geest vrij te maken
- | leerkracht vergroot de betrokkenheid op het leerproces
- | leerkracht negeert / stopt claimend/manipulatief gedrag
- | geen **escalaties** / geen strijd / geen discussies
- | confrontatie / geen vermijding
- | geen exploratie van het 'verhaal' van het kind
- | geen probleemgesprekken in het klaslokaal
- | wel bespreken van concrete feiten in klasgebeuren
- | leerkracht geeft geen valse hoop/perspectieven
- | leerkracht is duidelijk over eigen rol en taak
- | leerkracht versterkt geen pathologie / geen medelijden
- | leerkracht geeft zorgen door aan bevoegden

(te) persoonlijke gesprekken

| rugzak kind wordt achtergelaten aan de poort

| kind voelt zich schuldig en verantwoordelijk

| leerkracht = geen therapeut

| leerkracht meegezogen in het verhaal

| leerling brengt eenzijdig verhaal

| leerkracht neemt pijnlijke gevoelens over

| leerproces van de leerling wordt moeilijker

| vorm geven aan de leerkracht-leerling relatie ↓

| moeilijker om adequaat te reageren op appel

| geen plaats meer voor 'loskloppend' denken

| kind moet 'boven' zijn verhaal kunnen uitstijgen

| leerkracht geeft intensere/gewogen steun

| leerkracht verruimt de leefwereld van het kind

moeilijk hanteerbaar gedrag

gedragsproblemen – externaliserend gedrag

gedragsproblemen

- | dwars & opstandig gedrag / gevoelig voor stress
- | prikkelbaar / boos of woedend
- | geen mededogen / geen schuldgevoelens
- | openlijk of verdoken agressief gedrag
- | voelen zich vaak eenzaam en slecht / depressief
- | gekwetst / kwetsbaar / minderwaardig / broos
- | duurzame negatieve overtuigingen over zichzelf
- | weinig zicht op eigen gedrag / zelfbestendinging
- | leren minder uit ervaringen / weinig doordenken
- | gevoelens van benadeling / weerstand
- | nadelige gevolgen voor leerlingen
- | vaak secundair of uiting van andere problemen
- | overschaduwden andere problemen

interacties

- | minder goede hechtingsrelaties
- | weinig basisvertrouwen / wantrouwen
- | duurzame negatieve overtuigingen over anderen
- | geloven niet dat je wil helpen / het goed meent
- | relationeel: ergeren / viseren / verzet / pesten
- | lokken verwerping uit / agressieve interactiestijl
- | perfect aanvoelen zwakke plekken anderen
- | kloof met volwassenen
- | dwingende interacties / uittesten
- | herhaling negatieve interactiepatronen
- | uitstoting door leeftijdsgenoten / 'slechte' vrienden
- | problemen op school / vrije tijd
- | nemen geen verantwoordelijkheid op voor gedrag

moeilijk hanteerbaar gedrag

gedragsproblemen – internaliserend gedrag

emotionele problemen

- | aangeleerde hulpeloosheid / kwetsbaarheid
- | angsten / internaliseren / negatief zelfbeeld
- | onmacht / machteloosheid / vermijdingsgedrag
- | preoccupatie met eigen gevoelens
- | doemdenken / negatieve denkstijl / rumineren
- | veel (onnodige) schuldgevoelens
- | zelfbestendiging / zelfrechtvaardiging
- | weinig zicht op eigen gedrag
- | leren minder uit ervaringen
- | gedragspatroon bestaat al geruime tijd
- | nadelige gevolgen voor leerlingen
- | vaak secundair of uiting van andere problemen
- | overschaduwden andere problemen

interacties

- | hechtingsproblemen / angsten-depressie in gezin
- | weinig basisvertrouwen / wantrouwen / afhankelijk
- | duurzame negatieve overtuigingen over anderen
- | relationele problemen / depressieve interactiestijl
- | perfect aanvoelen zwakke plekken anderen
- | aanklappend / afwijzend naar volwassenen
- | voelen zich niet begrepen / moeilijk te beïnvloeden
- | lokken eerst medelijden uit → dan verwerping
- | dwingende interacties / reguleren agressie
- | herhaling negatieve interactiepatronen
- | maken dat leerkrachten zich 'slecht' voelen
- | problemen op school / vrije tijd
- | nemen geen verantwoordelijkheid op voor gedrag

moeilijk hanteerbaar gedrag

gedragsproblemen – externaliserend gedrag

**emotionele problemen – internaliserend
gedrag**

bestendige factoren

- | moeilijk temperament / stressgevoeligheid
- | minder / te gevoelig voor negatieve signalen
- | minder / te gevoelig voor signalen van straf
- | minder gevoelig voor positieve signalen
- | minder gevoelig voor signalen van beloning
- | meer problemen in executieve functies
- | minder sociale vaardigheden / pro sociaal gedrag ↓↓
- | minder sociale probleemoplossing
- | negatief denken ↑↑ / foute percepties & interpretaties
- | minder gedragsalternatieven en meer negatieve
- | minder overzien van gevolgen van gedrag
- | minder emotieregulatie
- | ≠ ontvankelijkheid verleidingen / ≠ beïnvloeding

vertaling naar effectieve schoolse technieken 1

- | school mag geen 'enabling environment' zijn
- | rust brengen in de omgeving / ordening van omgeving
- | klimaat van voorspelbaarheid / **veiligheid**
- | routine / structuur / regels & maatregelen
- | heldere en concrete regels / zichtbaarheid
- | regels ↓↓ / regels maken een ≠ / gedragen door team
- | maatregelen kunnen uitgesteld worden
- | **maatregelen+ moeten uitgevoerd worden**
- | geen escalaties / geen discussies / geen vermijding
- | kansen geven / helpen bij herstel / werken naar inclusie
- | leerlingen blijven zelf verantwoordelijk voor hun gedrag
- | mogelijkheden tot ontlading / ontspanning inlassen
- | prioriteiten stellen / afspreken school team – ouders
- | steunen en stimuleren >>> sturen en dwingen

vertaling naar effectieve schoolse technieken 2

- | 'gewogen' aandacht geven / **zelfcontrole & kalmte**
- | niet ingaan op een ongezond relationeel appel
- | geen verwerping - geen medelijden
- | ingaan tegen zelfbeeld – interne representaties
- | leerlingen geen macht toekennen
- | 'voorbij' gedrag kijken / begrip / **krachten & positieve**
- | meer psycho-educatie nodig / uitleg↑ / checken
- | samen nadenken / samen problemen oplossen
- | gedragsalternatieven aanbieden en helpen kiezen
- | helpen reguleren – samen reguleren – naast leerling
- | concrete verwachtingen / voordoen / instrueren
- | wijzen op goede en/of foute keuzes / gevolgen
- | foute en goede keuzes bijhouden en terug ophalen
- | complimenten / beloningen / positief herformuleren

schema vergelijking doelgroepen externaliserende & internaliserende problemen

PROBLEMEN VERSCHILLEND

meer jongens

agressieve interactiestijl

uitlokken via verzet & agressie

afstandelijk

snel ageren / assertief ↑

risicogedrag

egocentrisme

wantrouwen, boosheid, angst

gevoelens van benadeling

geen mededogen: onverschillig

wantrouwige / agressieve denkstijl

eigen visie, aandringen

externaliseren

cognitieve problemen ↑

weinig doordenken / afleiding

weinig schuldgevoelens / geweten

verbaal = non-verbaal

school: frustratie / vernedering

valt leerkracht in zijn persoon aan

meer meisjes

*depressieve interactiestijl: **reguleren agressie***

uitlokken via medelijden

afstandelijk ↔ overgeënvolveerd

aangeleerde hulpeloosheid / assertief ↓

vermijdingsgedag / machteloosheid

gevoel(er)ig / preoccupatie eigen gevoelens

angst, dysthymie

gevoelens van niet begrepen worden

inlevingsvermogen ↑ ↔ onverschilligheid

negatieve denkstijl / doemdenken

eigen visie, moeilijk te beïnvloeden

internaliseren

cognitieve problemen ↓

rumineren / zelfbestraffing

schuldgevoelens

verbaal ≠ non-verbaal

school: onmacht / overvraging

discrediteert zichzelf

INDICATOREN ONDERWIJS

INDICATOREN ONDERWIJS / DIDACTISCHE BRIL

I het CLB geeft de informatie die ik nodig heb

I ik schep een goed onderwijsklimaat in de klas

I ik baken mijn verantwoordelijkheid af

I ik ben verantwoordelijk voor het leerproces

I mijn basishouding = aanvaardend, helpend en positief

I mijn basishouding = aanwezigheid & waakzame zorg

I ik analyseer mijn gevoelens, houding & aandeel

I ik bepaal mijn reacties en **definieer de relatie**

I het relatieaanbod is gericht op het ↑ leerproces

I ik controleer mezelf maar vermijdt geen conflict

I ik wil geen discussies – geen escalaties

I ik werk via herhaling van mijn vraag en houd stand

I ik bescherm mijzelf bewust tegen negativiteit

I ik situeer mij bewust & actief binnen een team

de school

- | veiligheidsgebied – emotioneel geordende situatie
- | het kind brengt zijn achtergrond / aanleg / problemen mee
- | schoolgaan maakt **distantie** van problemen mogelijk
- | schoolgaan maakt **distantie** van ouders mogelijk
- | het kind moet rust vinden op school en zijn problemen loslaten
- | rust & discipline maken exploratie, concentratie & leren mogelijk
- | samenkomen van oudere en nieuwe generatie
- | maakt solidariteit / menselijke verbondenheid mogelijk
- | leerling komt in contact met ‘de groep’ (Masschelein)
- | de persoonlijke verhouding tot de leerkracht = belangrijk
- | het kind leert op school een ruimere en grotere wereld kennen
- | school ↑ kritisch nadenken / oordelen / kritische levenshouding
- | belevenissen uit het verleden krijgen een andere betekenis
- | het zien van ‘de andere’ en ‘het andere’ is mogelijk op school
- | **school verandert de totale belevingswereld van een kind**
- | de toekomst >> dan achtergrond & verleden

helpende theorieën

HAIM OMER: demoniseren ↓ / verbinden / herstel relatie / *standvastigheid* / volhouden / netwerk leerkrachten

ondersteunen / gratis hulp / gratis attent zijn & benoemen

Boek: Nieuwe autoriteit / Verbindend gezag voor het onderwijs

UBUNTU: onderlinge verbondenheid / medemenselijkheid

wederzijdse verantwoordelijkheid: kind kan leerkracht helpen om een goede leerkracht te zijn & leerkracht kan kind helpen om een goede leerling te zijn

AWEE PRINS: 'fragility approach' / loskloppend denken

MARLI HUIJER: 'tussendenker'